

KOMITET OCHRONY PRAW DZIECKA

Prawne aspekty rozstania

Poradnik przygotowany w ramach projektu "Prowadzenie punktu/punktów w których udzielana będzie nieodpłatna pomoc prawna lub świadczone nieodpłatne poradnictwo obywatelskie z uwzględnieniem punktu nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego o specjalizacji nieodpłatna mediacja (na podstawie ustawy z dnia 5 sierpnia 2015 r. o nieodpłatnej pomocy prawnej, nieodpłatnym poradnictwie obywatelskim oraz edukacji prawnej Dz. U. z 2019 r. poz. 294)"

Wstęp.

Rozstanie rodziców, jedni decydują o nim zbyt łatwo, pochopnie bez podejmowania próby naprawy relacji, inni mówią, że to tragedia i odwołują się do pozostających w związkach, w których są nieszczęśliwi, usprawiedliwiając to działaniem dla dobra dzieci. Tak wiele razy podczas konsultacji słyszeliśmy, że ludzie pozostają ze sobą dla dobra dzieci, po to by wychowywały się one w pełnej rodzinie, w rodzinie w której rodzice są wobec siebie, w najlepszym wypadku, obojętni, w przypadkach skrajnych, nienawidzą się i wzajemnie krzywdzą. W niniejszej publikacji chcielibyśmy pokazać Państwu, że rozstanie (jeśli zawiodły inne narzędzia takie jak np. terapia par), może być zmianą, w wyniku której dzieci, owszem będą miały dwa domy, ale będą też obserwowały rodziców, którzy wzajemnie siebie szanują i współpracują w kwestiach, które dzieci dotyczą. Opowiemy Państwu o kwestiach prawnych związanych z rozstaniem, ale postaramy się także podpowiedzieć z jakich innych narzędzi warto skorzystać, tak by rozstanie nie stało się wojną, której ofiarami będą przede wszystkim dzieci, ale też sami rodzice, którzy podejmując działania mające zniszczyć byłych partnerów, niszczą samych siebie.

Pytanie na które muszą Państwo sobie odpowiedzieć, to czy decyzja o rozstaniu jest przede mną przemyślana, czy jest moją decyzją, a może jest realizacją tego co podpowiada rodzina czy znajomi? Jeśli jesteście jej pewni, to pierwszym krokiem jaki powinniście rozważyć jest udział w mediacjach, podczas których możecie wspólnie, przy wsparciu mediatora, ustalić zasady opieki nad dzieckiem, ponoszenia kosztów jego utrzymania, czy też sposób podziału majątku. Udział w mediacjach jest dobrowolny, a mediator jest związany tajemnicą. Dla dzieci rozwiązania, które wypracują sami rodzice są zawsze lepsze od najlepszego wyroku sądu. Zawierając przed mediatorem ugodę zyskują Państwo jeszcze jedną ważną rzecz, a mianowicie czas, którego poświęćcie bardzo dużo jeśli zdecydujecie się na załatwienie spraw na drodze postępowania sądowego.

Jeszcze jedna kwestia nad którą powinni się Państwo zastanowić, to skorzystanie z wsparcia psychologicznego. Rozstanie zawsze jest trudnym, kryzysowym, doświadczeniem, warto w tym czasie zadbać o siebie i skorzystać choćby z kilku konsultacji, podczas których będą Państwo mogli zadbać także o swoje emocje. Warto także, by rozstający się rodzice wybrali się wspólnie na konsultację do psychologa dziecięcego, by dowiedzieć się choćby tego, jak powiedzieć dziecku o rozstaniu, jak wspierać je w tym czasie, a także co może dziać się z Państwa dziećmi, jak mogą reagować.

Rozstanie jest zmianą, ale nie musi być traumą.

Słownik.

- 1 Alimenty- świadczenie pieniężne na rzecz uprawnionego;
- 2 Dowód- mogą być nim zeznania świadków bądź dokumenty (np. dokumentacja fotograficzna, medyczna, zaświadczenia itd.),które w świetle obowiązujących przepisów mogą być zgłoszone w toku postępowania sądowego;
- 3 Władza rodzicielska - w uproszczeniu jest to możliwość decydowania o najważniejszych kwestiach związanych z dzieckiem;
- 4 Sąd opiekuńczy – sąd rejonowy wydział rodzinny i nieletnich
- 5 Dziecko - to dziecko własne lub współmałżonka lub dziecko przysposobione lub przyjęte na wychowanie w ramach rodziny zastępczej. Pamiętajmy, że dzieckiem jest osoba do ukończenia 18 roku życia;
- 6 Zabezpieczenie – jest wydawane na Państwa wniosek i reguluje sytuację na czas postępowania.
- 7 Mediacja – pozasądowa metoda rozwiązywania sporów.

Właściwość sądu.

W sprawach rodzinnych właściwy wyłącznie jest sąd rejonowy Wydział Rodzinny i Nieletnich (sąd opiekuńczy) miejsca zamieszkania osoby, której postępowanie ma dotyczyć, a w braku miejsca zamieszkania - sąd opiekuńczy miejsca jej pobytu. Jeżeli brak i tej podstawy - właściwy jest sąd rejonowy dla m. st. Warszawy.

W wypadkach nagłych sąd opiekuńczy wydaje z urzędu wszelkie potrzebne zarządzenia nawet w stosunku do osób, które nie podlegają jego właściwości miejscowej, zawiadamiając o tym sąd opiekuńczy miejscowo właściwy.

W pierwszej instancji sąd opiekuńczy właściwym będzie w sprawach dotyczących:

- a) ustalenia, podwyższenia bądź obniżenia alimentów;
- b) ustalenia bądź zmiany kontaktów z małoletnim dzieckiem;
- c) określenia bądź zmiany miejsca zamieszkania małoletniego dziecka;
- d) rozstrzygnięcia w przedmiocie władzy rodzicielskiej;
- e) wydawania postanowień zastępujących zgodę jednego z rodziców w sprawach istotnych dla małoletniego dziecka;

W pierwszej instancji sąd okręgowy właściwy będzie w sprawach dotyczących:

- a) rozwodu;
- b) separacji;
- c) sprawy o odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką prowadzone na podstawie konwencji haskiej z 1980 r.,

Małżeństwo a związek nieformalny.

Obecnie wiele par pozostaje w związkach nieformalnych. Poniżej przedstawimy najważniejsze różnice jakie pojawiają się w przypadku rozstania pary będącej małżeństwem i pozostającej w związku nieformalnym oraz kwestie związane z formalnym uporządkowaniem sytuacji dzieci.

Jeśli decyzja o rozstaniu zostaje podjęta przez parę pozostającą w związku sformalizowanym może ona w toku jednego postępowania, sprawy o rozwód, uporządkować wszystkie kwestie tj. rozwiązać małżeństwo, uregulować sprawy związane z dziećmi, ustalić ich miejsce zamieszkania, sposób wykonywania władzy rodzicielskiej, kontakty oraz alimenty. Niektórzy prawnicy proponują, by przed rozpoczęciem sprawy rozwodowej, w odrębnych postępowaniach najpierw uregulować kwestie związane z dziećmi (miejsce zamieszkania, kontakty, władza rodzicielska, alimenty), w ich ocenie pozwala to na uzyskanie szybszego rozstrzygnięcia, nie sposób podzielić takiego stanowiska. Pamiętajmy, że uzyskanie prawomocnych orzeczeń w tych sprawach, zajmie nie krócej niż dwa lata. Następnie trzeba zacząć sprawę rozwodową. Należy także wskazać, że jeśli po wszczęciu, przed sądem rejonowym, spraw o władzę, kontakty czy alimenty, zostanie rozpoczęta sprawa o rozwód, przed sądem okręgowym, to sprawy prowadzone przed sądem rejonowym będą musiały zostać zawieszono. Trzeba nadmienić, że w sprawie o rozwód można złożyć wnioski o zabezpieczenie, czyli wnioski o uregulowanie niektórych kwestii, tymczasowo, na czas toczącego się postępowania. Postanowienia o zabezpieczeniu są wydawane dość szybko, w kwestii alimentów zazwyczaj na posiedzeniu niejawnym. W mojej ocenie jeśli już małżeństwo zdecydowało się na rozstanie, to lepiej od razu wszystkie kwestie uregulować w sprawie rozwodowej.

Inaczej sytuacja wygląda w przypadku dzieci, których rodzice pozostawali w związkach nieformalnych. W takiej sytuacji, kwestie dotyczące dzieci można uregulować jedynie przed sądem rejonowym. Pamiętać należy, że sprawy o władzę rodzicielską (jej pozbawienie, ograniczenie, zawieszenie), miejsce zamieszkania, kontakty, rozstrzygnięcie w istotnych sprawach dziecka mogą być połączone w jednej sprawie. Natomiast odrębną będzie sprawa o alimenty.

Obowiązek alimentacyjny.

Obowiązek alimentacyjny to obowiązek dostarczania środków utrzymania, a w miarę potrzeby także środków wychowania, który obciąża krewnych w linii prostej oraz rodzeństwo. Celem świadczeń alimentacyjnych jest zapewnienie utrzymania osoby uprawnionej do ich otrzymania. Świadczenie to przyznawane jest na potrzeby bieżące, co oznacza, że jedynie wyjątkowo mogą one zostać przyznane za okres wcześniejszy a przy ustalaniu ich wysokości nie należy brać pod uwagę zmiany okoliczności w przyszłości. W tym miejscu należy również pamiętać, że przygotowując się do wniesienia pozwu o świadczenie alimentacyjne bądź pozwu rozwodowego, w którym sąd ma procedować również w zakresie wskazanego świadczenia, należy wcześniej zacząć gromadzić faktury (nie paragony), które będą stanowiły dowód w sprawie i potwierdzenie wysokości kosztów utrzymania osoby uprawnionej.

W przypadku zmiany okoliczności możliwe będzie wystąpienie do sądu opiekuńczego z odpowiednim pozwem o obniżenie, podwyższenie bądź uchylenie obowiązku alimentacyjnego. Jednakże w tym przypadku będziemy musieli wykazać w jaki sposób zmieniła się sytuacja uprawnionego bądź zobowiązanego od czasu wydania poprzedniego rozstrzygnięcia w tym zakresie. Zakres świadczeń alimentacyjnych zależy od usprawiedliwionych potrzeb uprawnionego oraz od zarobkowych i majątkowych możliwości zobowiązanego. Oznacza to, że oba wskazane elementy są równie istotne. Tym samym sąd orzekając w przedmiocie alimentów będzie z jednej strony ustalał jakie są konkretne potrzeby osoby uprawnionej, a z drugiej jakie są zdolności i możliwości zarobkowe osoby zobowiązanej do tego świadczenia. W związku z powyższym świadczenie alimentacyjne może zostać orzeczone w kwocie przewyższającej potrzeby osoby uprawnionej jeżeli osoba zobowiązana do tego świadczenia osiąga lub może osiągać wysokie dochody.

Trzeba również pamiętać, że wykonanie obowiązku alimentacyjnego względem dziecka, które nie jest jeszcze w stanie utrzymać się samodzielnie albo wobec osoby niepełnosprawnej może polegać w całości lub w części na osobistych staraniach o utrzymanie lub o wychowanie uprawnionego. W takim wypadku świadczenie alimentacyjne pozostałych zobowiązanych polega na pokrywaniu w całości lub w części kosztów utrzymania lub wychowania uprawnionego.

Obowiązek alimentacyjny.

Na zakres świadczeń alimentacyjnych nie wpływają:

- a) świadczenia z pomocy społecznej lub funduszu alimentacyjnego;
 - b) świadczenia, wydatki i inne środki finansowe związane z umieszczeniem dziecka w pieczy zastępczej
 - c) świadczenie wychowawcze;
 - d) świadczenia rodzinne;
 - e) rodzicielskie świadczenie uzupełniające.
- sprawy o odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką prowadzone na podstawie konwencji haskiej z 1980 r.,

Ojciec niebędący mężem matki obowiązany jest przyczynić się w rozmiarze odpowiadającym okolicznościom do pokrycia wydatków związanych z ciążą i porodem oraz kosztów trzymiesięcznego utrzymania matki w okresie porodu. Z ważnych powodów matka może żądać udziału ojca w kosztach swego utrzymania przez czas dłuższy niż trzy miesiące. Jeżeli wskutek ciąży lub porodu matka poniosła inne konieczne wydatki albo szczególne straty majątkowe, może ona żądać, ażeby ojciec pokrył odpowiednią część tych wydatków lub strat. Roszczenia matki w tym zakresie przedawniają się z upływem lat trzech od dnia porodu.

Jeżeli ojcostwo mężczyzny niebędącego mężem matki zostało uwiarygodnione, matka może żądać, ażeby mężczyzna ten jeszcze przed urodzeniem się dziecka wyłożył odpowiednią sumę pieniężną na koszty utrzymania matki przez trzy miesiące w okresie porodu oraz na koszty utrzymania dziecka przez pierwsze trzy miesiące po urodzeniu. Termin i sposób zapłaty tej sumy określa sąd. Konieczną przesłankę pozytywną uwzględnienia żądania stanowi uwiarygodnienie ojcostwa danego mężczyzny. Nie jest wymagane udowodnienie ojcostwa. W tym drugim wypadku matka dziecka powinna wystąpić z pozwem alimentacyjnym. Nie ma przeszkód, ażeby przez „uwiarygodnienie” ojcostwa rozumieć „uprawdopodobnienie”, które „jest środkiem zastępczym dowodu w znaczeniu ścisłym, nie dającym pewności, lecz tylko wiarygodność (prawdopodobieństwo) twierdzenia o jakimś fakcie”.

Obowiązek alimentacyjny.

Jeżeli ojcostwo mężczyzny, który nie jest mężem matki, nie zostało ustalone, zarówno dziecko, jak i matka mogą dochodzić roszczeń majątkowych związanych z ojcostwem tylko jednocześnie z dochodzeniem ustalenia ojcostwa.

Niezaspokojone potrzeby uprawnionego z czasu przed wniesieniem powództwa o alimenty sąd uwzględnia zasądzając odpowiednią sumę pieniężną. Trzeba również pamiętać, że w uzasadnionych wypadkach sąd może rozłożyć zasądzone świadczenie na raty. Wówczas należy w toku postępowania sądowego złożyć odpowiedni wniosek o rozłożenie takiego świadczenia na raty.

Obowiązek alimentacyjny nie przechodzi na spadkobierców zobowiązanego. W związku z powyższym w przypadku śmierci osoby zobowiązanej do uiszczania alimentów nie ma możliwości żądania uiszczenia tego świadczenia przez osoby, które przyjęły spadek po zmarłym.

Jeżeli osoba zobowiązana do świadczenia pieniężnego na rzecz uprawnionego nie realizuje tego zobowiązania, wówczas należy złożyć do komornika wniosek o wszczęcie postępowania egzekucyjnego. Do wniosku należy dołączyć tytuł egzekucyjny czyli odpis prawomocnego postanowienia ustalającego obowiązek alimentacyjny, postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia bądź odpis prawomocnego wyroku rozwodowego, w którym zasądzony został obowiązek alimentacyjny. We wniosku należy wskazać, jaka jest wysokość zaległości alimentacyjnych. Jeśli dłużnik jedynie częściowo spłacał swoje zobowiązanie, wówczas należy wskazać dokładne daty i kwoty wpłat – pozwoli to na precyzyjne ustalenie przez komornika wysokości zadłużenia. Jeśli posiadamy informacje o majątku dłużnika (np. gdzie pracuje, czy posiada samochód lub nieruchomości), to warto takie informacje zawrzeć we wniosku egzekucyjnym, przyspieszy to bowiem postępowanie. Jednak nawet brak jakichkolwiek informacji (poza adresem) o dłużniku nie będzie dla komornika przeszkodą. Zgodnie z przepisami kodeksu postępowania cywilnego, obowiązkiem komornika sądowego jest przeprowadzenia czynności w celu ustalenia majątku dłużnika.

Jeżeli naszym zdaniem komornik wykonuje swoje czynności egzekucyjne niewłaściwie, wówczas możemy złożyć w sądzie skargę na czynności komornika, w której wskazujemy te działania, które uznajemy za niewłaściwe. Opłata za wniesienie skargi wnosi 50 zł.

Obowiązek alimentacyjny.

W przypadku bezskuteczności egzekucji osoba uprawniona do świadczenia alimentacyjnego może złożyć wniosek do właściwego organu tj. wójt, burmistrz lub prezydent miasta właściwy ze względu na miejsce zamieszkania dłużnika alimentacyjnego o podjęcie działań wobec dłużnika alimentacyjnego. Postępowanie w tym zakresie może być także przekazane do jednostki organizacyjnej gminy np. do ośrodka pomocy społecznej.

Egzekucja bezskuteczna w rozumieniu przepisów ustawy o pomocy osobom uprawnionym do alimentów to egzekucja, w wyniku której w okresie ostatnich dwóch miesięcy nie wyegzekwowano pełnej należności z tytułu zaległych i bieżących zobowiązań alimentacyjnych.

Za bezskuteczną egzekucję uważa się również niemożność wszczęcia lub prowadzenia egzekucji alimentów przeciwko dłużnikowi alimentacyjnemu przebywającemu poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej, w szczególności z powodu:

- a) braku podstawy prawnej do podjęcia czynności zmierzających do wykonania tytułu wykonawczego w miejscu zamieszkania dłużnika;
- b) braku możliwości wskazania przez osobę uprawnioną miejsca zamieszkania dłużnika alimentacyjnego za granicą.

Świadczenia z funduszu alimentacyjnego przysługują w wysokości bieżąco ustalonych alimentów, jednakże nie wyższej niż 500 zł miesięcznie. Przyznanie prawa do świadczenia z funduszu alimentacyjnego uzależnione jest od spełnienia kryterium dochodowego. Świadczenia te przysługują, jeżeli dochód rodziny w przeliczeniu na osobę w rodzinie nie przekracza miesięcznie kwoty 900 zł netto. Przekroczenie pułapu dochodowego na członka rodziny spowoduje wypłatę pomniejszonej kwoty (mechanizm złotówka za złotówkę). Minimalna kwota, do której można obniżyć to świadczenie wynosi 100 zł.

Świadczenia z funduszu alimentacyjnego przysługują osobie uprawnionej do ukończenia przez nią 18 roku życia albo w przypadku gdy uczy się w szkole lub szkole wyższej do ukończenia przez nią 25 roku życia, albo w przypadku posiadania orzeczenia o znacznym stopniu niepełnosprawności - bezterminowo.

Szczegółowe informacje dotyczące przestępstwa nie alimentacji znajdują się w dalszej części poradnika.

Kontakty z dziećmi.

Kwestią budzącą najwięcej sporów między rozstającymi się rodzicami są kontakty z dziećmi, które, o czym należy pamiętać są nie tylko prawem ale i obowiązkiem rodziców. Może być on realizowany zarówno przez kontakty bezpośrednie jak i przy użyciu narzędzi do komunikacji na odległość. W sytuacjach wyjątkowych, gdy kontakt z rodzicem byłby sprzeczny z dobrem dziecka sąd może go zakazać. W niektórych przypadkach sąd może ustalić kontakty lub odbiór dziecka na kontakty w obecności kuratora sądowego.

Najważniejsze o czym trzeba pamiętać składając wniosek o uregulowanie kontaktów, to przede wszystkim precyzyjne opisanie o jaki sposób uregulowania kontaktów wnosimy, ze wskazaniem o której godzinie dzieci na kontakty zostaną odebrane i o której godzinie i gdzie mają zostać po spotkaniu odwiezione. Możemy wskazać np. że kontakty mają się odbywać bez obecności osób trzecich. Należy zaproponować jak kontakty mają być realizowane w weekendy, w środku tygodnia, w okresie świąt, ferii, wakacji itd. Im precyzyjniej to opiszemy, tym łatwiejsza będzie ich późniejsza realizacja. Należy pamiętać, że postanowienie o kontaktach, czy taka regulacja zawarta w wyroku rozwodowym ma być swego rodzaju „scenariuszem na czarną godzinę”, do którego będą się Państwo mogli odwołać w przypadku niemożności porozumienia się z drugim rodzicem. Często pojawiają się pytania, a co jeśli będziemy mieli orzeczenie o kontaktach, a będziemy chcieli zamienić się np. weekendami? Odpowiedź brzmi, nikt nie będzie w to ingerował. Tak długo jak dla dobra dziecka rodzice ze sobą współpracują, dokonują zgodnie ustaleń innych niż te zawarte w orzeczeniu o kontaktach, nikt nie będzie się temu sprzeciwiał. Orzeczenie o kontaktach reguluje sytuację, gdy rodzice nie są w stanie się porozumieć.

Ustalając zasady kontaktów z dzieckiem należy przede wszystkim kierować się jego potrzebami. Trudno sobie wyobrazić np. że dziecko w wieku 1,5 roku, które nigdy nie przebywało pod samodzielną opieką rodzica z którym nie mieszka (co ważniejsze, nigdy nie nocowało poza domem i bez obecności rodzica z którym zamieszkuje), nagle bez wcześniejszego, rozciągniętego w czasie, stopniowego rozszerzania kontaktów, ma np. spędzać z drugim rodzicem czas od piątku od godz. 9.00 do niedzieli do godz. 19.00 z nocowaniami i bez obecności rodzica z którym na co dzień mieszka. Takie rozwiązanie z pewnością nie uwzględniałoby potrzeb dziecka, a tak sformułowany wniosek nie powinien zostać uwzględniony.

Kontakty z dziećmi.

Pamiętajmy też, że orzeczenie o kontaktach, ma stanowić gwarancję realizacji tych kontaktów, a w sytuacji gdy jeden z rodziców uniemożliwia, czy utrudnia kontakty, lub w sytuacji gdy nie realizuje kontaktów do których jest uprawniony/obowiązany jest podstawą to tego, by skorzystać z procedury sankcyjnej opisanej w art. 59815 i następnym Kodeksu postępowania cywilnego. Należy także przypomnieć, że już w orzeczeniu regulującym kontakty sąd, na wniosek strony może zastosować zagrożenie obowiązkiem zapłaty na rzecz drugiego rodzica określonej kwoty, w przypadku utrudniania kontaktów. Procedura sankcyjna jest dwuetapowa, w pierwszej kolejności sąd zagraża zasądzeniem określonej kwoty, na rzecz drugiego rodzica, za niezrealizowanie kontaktów uregulowanych w orzeczeniu, a jeśli nadal są one utrudniane zasądza wcześniej ustaloną kwotę za każdy kontakt, który nie został zrealizowany. Ustalając wysokość zagrożenia sąd bada sytuację finansową osoby wobec, której to zagrożenie ma być zastosowane. Wysokość zagrożenia może zostać zmieniona. Do wniosku o zagrożenie ukaraniem za nierealizację kontaktów należy dołączyć odpis orzeczenia ze stwierdzeniem jego wykonalności.

W tym miejscu należy także wspomnieć o tym, że w braku porozumienia między rodzicami, w toku sprawy czy to o kontakty (dotyczy to także kwestii miejsca zamieszkania, władzy rodzicielskiej), czy o rozwód sąd zdecyduje o przeprowadzeniu dowodu z opinii biegłych z OZSS (Opiniodawczego Zespołu Sądowych Specjalistów). Istnieje także możliwość zawnioskowania o wydanie opinii przez biegłych z listy biegłych sądowych. Sąd kieruje do biegłych pytania, na które odpowiedź ma znaleźć się w wydanej przez nich opinii. Najczęściej weryfikowane są kompetencje wychowawcze każdego z rodziców, badane są relacje rodziców z dziećmi. To biegli decydują o zastosowanych metodach badawczych.

Miejsce zamieszkania dziecka.

Miejscem zamieszkania dziecka pozostającego pod władzą rodzicielską jest miejsce zamieszkania rodziców albo tego z rodziców, któremu wyłącznie przysługuje władza rodzicielska lub któremu zostało powierzone wykonywanie władzy rodzicielskiej. Jeżeli władza rodzicielska przysługuje na równi obojgu rodzicom mającym osobne miejsce zamieszkania, miejsce zamieszkania dziecka jest u tego z rodziców, u którego dziecko stale przebywa. Jeżeli dziecko nie przebywa stale u żadnego z rodziców, jego miejsce zamieszkania określa sąd opiekuńczy.

W związku z powyższym, jeżeli rodzice dziecka nie zamieszkują wspólnie i w powyższym zakresie nie są w stanie zająć wspólnego stanowiska należy złożyć w sądzie opiekuńczym wniosek o ustalenie miejsca zamieszkania dziecka. W toku tego postępowania mając na względzie dobro dziecka sąd podejmuje decyzję, z którym z rodziców winno ono zamieszkać. Proszę pamiętać, że decyzja sądu w tym zakresie nie jest ostateczna i w przypadku zmiany okoliczności również można wystąpić do sądu opiekuńczego z wnioskiem o jej zmianę.

Opieka naprzemienna.

Jest to instytucja, która w polskim systemie prawnym nie została uregulowana i polega na tym, że dziecko po rozstaniu rodziców przebywa pod opieką raz jednego rodzica a raz drugiego. Oczywiście w uzasadnionych wypadkach sądy decydują się na orzeczenie o właśnie takim systemie sprawowania opieki. Jednakże jest on możliwy tylko i wyłącznie wtedy, gdy sąd ma pewność, że rodzice dają gwarancję stałej współpracy we wszystkich sprawach dotyczących dziecka. Opieka naprzemienna ma szansę na powodzenie tylko w takich rodzinach, w których rodzice są w stanie się ze sobą sprawnie komunikować w sprawach dziecka, od nich bowiem w dużym stopniu zależy to, jak dziecko będzie się czuło w tej sytuacji.

W związku z powyższym to właśnie tylko i wyłącznie od zgodnej współpracy między rodzicami zależy taki właśnie system sprawowania opieki nad dzieckiem. Trzeba również pamiętać, że opieka naprzemienna nie jest formą zwolnienia się jednego z rodziców z obowiązku alimentacyjnego.

Władza rodzicielska.

W niektórych krajach nazywana jest odpowiedzialnością rodzicielską. W dużym uproszczeniu mówiąc jest to możliwość podejmowania decyzji w najważniejszych kwestiach dotyczących dziecka związanych np. z edukacją, zdrowiem itd. Władza rodzicielska przysługuje rodzicom z mocy prawa. Jeśli w akcie urodzenia dziecka jesteśmy wpisani jako jego rodzice, to przysługuje nam władza rodzicielska względem dziecka. Jeśli rodzic wykonuje władzę rodzicielską w sposób niewłaściwy, nadużywa jej, nie wykonuje albo istnieje jakaś przemijająca przeszkoda w jej wykonywaniu sąd może zaingerować w nią np. zawieszając jej wykonywanie (w przypadku przemijającej przeszkody).

Jeśli rodzic wykonuje władzę w sposób niewłaściwy, utrudnia podejmowanie decyzji dotyczących dziecka sąd może ograniczyć mu władzę rodzicielską. Jest wiele różnych form ograniczenia, np. wskazanie sfer życia dziecka w jakich rodzic może współdecydować z drugim rodzicem, np. o kwestiach dotyczących zdrowia dziecka. Jeśli sąd wydał orzeczenie w takiej właśnie formie, warto pamiętać i dotyczy ono np. kwestii związanych z edukacją, albo gdy sąd pozbawił jednego z rodziców władzy warto przekazać kopie takiego orzeczenia do placówki edukacyjnej.

Inną formą ograniczenia władzy może być ustanowienie nadzoru kuratorskiego nad sposobem jej wykonywania. W takim przypadku kurator kontroluje to w jaki sposób rodzice wykonują władzę. Ta forma ograniczenia jest często spotykana między innymi w przypadku silnych konfliktów okołorozwodowych/rozstaniowych. Warto z kuratorem współpracować, należy pamiętać, że jego nadrzędnym zadaniem jest pomoc rodzinie, a przede wszystkim dziecku.

Dalej idącą formą ograniczenia, jest umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej, czy to w rodzinie zastępczej czy w instytucjonalnej pieczy zastępczej.

Władza rodzicielska.

Najdalej idącą formą ingerencji we władzę rodzicielską jest jej pozbawienie. Dochodzi do niego w sytuacji, gdy rodzic w sposób rażący jej nadużywa, gdy zagraża dziecku, jego bezpieczeństwu, albo gdy nie wykonuje władzy, nie jest zainteresowany dzieckiem i podejmowaniem decyzji, które go dotyczą. Przykładem sytuacji w której rodzic zostaje pozbawiony władzy rodzicielskiej, może być ta gdy popełnił na szkodę dziecka przestępstwo, np. dopuścił się wykorzystania seksualnego.

Zgodnie z art. 97 § 2 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego o istotnych sprawach dziecka rodzice mają decydować wspólnie. Przepis ten wskazuje, że jeśli nie są oni w stanie się porozumieć decyzje podejmuje sąd rodzinny. Należy pamiętać o tym przepisie albowiem pozwala on na wystąpienie do sądu o tzw. zgodę zastępczą. Oznacza to, że jeśli np. dziecko wymaga terapii, a jeden z rodziców się na to nie zgadza, drugi rodzic może wnieść o wyrażenie zgody przez sąd na to, by dziecko korzystało z terapii.

Przy podejmowaniu decyzji dotyczących władzy rodzicielskiej sąd zazwyczaj posiłkuje się opinią biegłych z OZSS, co opisywaliśmy w części dotyczącej kontaktów.

Wątki karne w sprawach rodzinnych.

W pierwszej kolejności należy wskazać, że uchylanie się od obowiązku alimentacyjnego stanowi w polskim systemie prawnym przestępstwo. Kto uchyla się od wykonania obowiązku alimentacyjnego określonego co do wysokości orzeczeniem sądowym, ugodą zawartą przed sądem albo inną umową, jeżeli łączna wysokość powstałych wskutek tego zaległości stanowi równowartość co najmniej 3 świadczeń okresowych albo jeżeli opóźnienie zaległego świadczenia innego niż okresowe wynosi co najmniej 3 miesiące, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku (art. 209 § 1 Kodeksu karnego).

Typem kwalifikowanym przestępstwa z § 1 jest czyn z § 1a czyli, jeżeli sprawca czynu określonego w § 1 naraża osobę uprawnioną na niemożność zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2 lat. W związku z powyższym surowszej odpowiedzialności podlega ten, kto uchylając się od wykonania obowiązku alimentacyjnego z § 1, naraża osobę uprawnioną na niemożność zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych. Jest to przestępstwo skutkowe, a skutkiem będzie właśnie niemożność zaspokojenia konkretnych potrzeb życiowych. Ściganie w tym wypadku następuje na wniosek pokrzywdzonego (czyli osoby uprawnionej do świadczenia alimentacyjnego), organu pomocy społecznej lub organu podejmującego działania wobec dłużnika alimentacyjnego (np. komornik).

Wątki karne w sprawach rodzinnych.

Uchylenie się od obowiązku łożenia na utrzymanie osoby uprawnionej do alimentacji zachodzi wtedy, gdy zobowiązany mając obiektywną możliwość wykonania tego obowiązku, nie dopełnia go ze złej woli. Jeżeli sprawca przestępstwa określonego w § 1 nie później niż przed upływem 30 dni od dnia pierwszego przesłuchania w charakterze podejrzanego uiszczył w całości zaległe alimenty, nie podlega on karze.

Kolejnym przestępstwem związanym ze sprawami rodzinnymi może być czyn z art. 190a Kodeksu karnego, który stanowi, że kto przez uporczywe nękanie innej osoby lub osoby jej najbliższej wzbudza u niej uzasadnione okolicznościami poczucie zagrożenia, poniżenia lub udrczenia lub istotnie narusza jej prywatność, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8. Pojęcie uporczywego nękania nie zostało jednoznacznie zdefiniowane lecz znać należy, że znamię nękania realizują jedynie te zachowania, które powodują przykrość pokrzywdzonemu, wyrządzają mu krzywdę czy powodują dyskomfort. Trzeba tutaj wskazać, że nie ma nic złego w wysłaniu komuś listu, SMS-a czy złożeniu wizyty. Problem zaczyna się w momencie, gdy np. listów czy SMS-ów pojawia się zdecydowanie za dużo (np. po kilkadziesiąt dziennie), a ich adresat tego sobie nie życzy. Oczywiście, może być również i tak, że już nawet jednostkowe zachowania sprawcy będą stanowiły naruszenie określonych przepisów prawa karnego czy prawa wykroczeń (np. naruszanie miru domowego – art. 193 Kodeksu karnego, groźby – art. 190 § 1 Kodeksu karnego, kradzież – art. 278 Kodeksu karnego (bądź art. 119 Kodeksu wykroczeń gdyż jest to czy uzależniony od kwoty) czy też np. utrwalanie wizerunku nagiej osoby art. 191a Kodeksu karnego. Przestępstwo określone w art. 190 a § 1 Kodeksu karnego, ma charakter materialny; konieczne jest wystąpienie skutku w postaci wzbudzenia u pokrzywdzonego uzasadnionego okolicznościami poczucia zagrożenia, poniżenia lub udrczenia albo istotnego naruszenia jego prywatności

Wątki karne w sprawach rodzinnych.

Warto w tym miejscu również zwrócić uwagę na kwestię nagrywania rozmów bądź utrwalanie wizerunku innych osób (fotografowanie bądź nagrywanie filmów). Przepisy kodeksu karnego penealiują jedynie nagrywanie bez zgody osób trzecich w sytuacji, gdy nie jesteśmy stroną takiej rozmowy. Stanowi o tym art. 267 Kodeksu karnego:

§1. Kto bez uprawnienia uzyskuje dostęp do informacji dla niego nieprzeznaczonej, otwierając zamknięte pismo, podłączając się do sieci telekomunikacyjnej lub przełamując albo omijając elektroniczne, magnetyczne, informatyczne lub inne szczególne jej zabezpieczenie, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

§ 2. Tej samej karze podlega, kto bez uprawnienia uzyskuje dostęp do całości lub części systemu informatycznego.

§ 3. Tej samej karze podlega, kto w celu uzyskania informacji, do której nie jest uprawniony, zakłada lub posługuje się urządzeniem podsłuchowym, wizualnym albo innym urządzeniem lub oprogramowaniem.

§ 4. Tej samej karze podlega, kto informację uzyskaną w sposób określony w § 1-3 ujawnia innej osobie.

§ 5. Ściganie przestępstwa określonego w § 1-4 następuje na wniosek pokrzywdzonego.

Natomiast nagrywając rozmowę, której jesteśmy uczestnikami możemy się narazić na odpowiedzialność cywilną z art. 23 Kodeksu cywilnego, jeżeli druga strona złoży taki pozew w sądzie. Art. 23. Dobra osobiste człowieka, jak w szczególności zdrowie, wolność, cześć, swoboda sumienia, nazwisko lub pseudonim, wizerunek, tajemnica korespondencji, nietykalność mieszkania, twórczość naukowa, artystyczna, wynalazcza i racjonalizatorska, pozostają pod ochroną prawa cywilnego.

Postępowanie przed sądem

Jeśli zastanawiamy się nad rozpoczęciem sprawy sądowej, powinniśmy przede wszystkim skorzystać z konsultacji prawnej, podczas której wraz ze specjalistą będziemy mogli zastanowić się nad możliwymi rozwiązaniami.

Jeśli zdecydujemy się sami przygotować pismo wszczynające sprawę, pamiętajmy by precyzyjnie napisać o co wnioskujemy, a następnie krótko i zwięźle opisać tzw. stan faktyczny, czyli dlaczego chcemy aby sąd wydał taką decyzję. W uzasadnieniu nie należy rozpisywać się o sytuacjach, które miały miejsce wiele lat temu, ani o tym jak w związku z tym się czujemy, pisma procesowe mają być krótkie i zawierać konkretne informacje. Pismo musi być właściwie opłacone, a dowód uiszczenia opłaty powinien zostać dołączony do pisma. Dokumenty, które z pewnością trzeba będzie dołączyć do wszystkich spraw, które dotyczą dzieci będą odpisy zupełne aktów urodzenia, do sprawy rozwodowej także odpis zupełny aktu małżeństwa. Do sprawy o alimenty musimy dołączyć faktury (nie paragony), związane z kosztami utrzymania osoby na rzecz której alimenty mają być płacone. Pismo składamy w sądzie w dwóch egzemplarzach (dla strony przeciwnej i sądu). Jeśli w sprawie biorą udział jeszcze inne podmioty to dołączamy dodatkowy odpis. W piśmie powinno być zawarte oświadczenie dotyczące tego, czy strony brały udział w mediacjach czy też nie. W oznaczeniu stron poza adresem zamieszkania, w przypadku powoda lub wnioskodawcy powinien zostać zamieszczony numer PESEL. Należy także oznaczyć sąd do którego adresowane jest pismo wskazując jego pełną nazwę i adres. Trzeba pamiętać o tym, by w piśmie wszczynającym sprawę zgłosić wszystkie dowody, które danej sprawy dotyczą, później sąd może ich nie dopuścić jako spóźnionych.

Po złożeniu pisma wszczynającego sprawę (pozwu lub wniosku) zostanie jej nadana sygnatura, zostanie ona przydzielona konkretnemu sędziemu.

Sąd sprawdzi, czy pismo spełnia wszystkie wymogi formalne, jeśli są jakieś braki to wezwie do ich uzupełnienia w terminie 7 dni, liczonych od odebrania wezwania do uzupełnienia braków. Nieuzupełnienie braków w określonym terminie będzie skutkowało zwrotem pisma. Jeśli wymogi formalne zostaną spełnione sąd wyznaczy pierwszy termin rozprawy. W pierwszej kolejności wyznaczane są terminy rozpraw na których sąd rozpoznaje wnioski o zabezpieczenie np. miejsca zamieszkania czy kontaktów. Wnioski o zabezpieczenie alimentów są najczęściej rozpoznawane na posiedzeniach niejawnych.

Po przeprowadzeniu całego postępowania dowodowego, przesłuchaniu świadków, stron sąd pierwszej instancji wyda orzeczenie, od którego każdej ze stron przysługuje apelacja, w celu jej złożenia w terminie 7 dni od ogłoszenia orzeczenia należy złożyć wniosek o sporządzenie uzasadnienia (opłata od takiego wniosku wynosi 100 zł), dopiero po otrzymaniu orzeczenia z uzasadnieniem możemy w ciągu 14 dni, liczonych od daty odebrania, złożyć apelację, do sądu wyższej instancji (odpowiednio okręgowego lub apelacyjnego). Orzeczenie sądu rozpoznającego apelację jest prawomocne z dniem jego ogłoszenia.

Postępowanie przed sądem

Najważniejsze opłaty sądowe w sprawach rodzinnych:

- rozwód 600 zł
- separacja 600 zł
- **alimenty – wolne od opłat dla osoby uprawnionej, osoba obowiązana jeśli wnosi o uchYLENIE lub obniżenie alimentów opłata stała przy wartości przedmiotu sporu do 20.000 zł wynosi obecnie:**

1	do 500 złotych – opłata w kwocie 30 złotych;
2	ponad 500 złotych do 1500 złotych – opłata w kwocie 100 złotych;
3	ponad 1500 złotych do 4000 złotych – opłata w kwocie 200 złotych;
4	ponad 4000 złotych do 7500 złotych – opłata w kwocie 400 złotych;
5	ponad 7500 złotych do 10 000 złotych – opłata w kwocie 500 złotych;
6	ponad 10 000 złotych do 15 000 złotych – opłata w kwocie 750 złotych;
7	ponad 15 000 złotych do 20 000 złotych – opłata w kwocie 1000 złotych.

Jeśli wartość przedmiotu sporu przekracza 20 000 wnosi się opłatę stosunkową 5% od wartości przedmiotu sporu.

- kontakty 100 zł
- władza rodzicielska 100 zł
- wniosek o zgodę zastępczą 100 zł.

KOMITET OCHRONY PRAW DZIECKA

Mamy nadzieję, że w niniejszym poradniku udało nam się przedstawić od strony praktycznej najważniejsze zagadnienia związane z prawnymi aspektami rozstania. *

Konrad Walc
prawnik

Aleksandra Ejsmont
radca prawny

*Niniejsza publikacja uwzględnia stan prawny na dzień 12 października 2020 r.

Prawne aspekty
rozstania